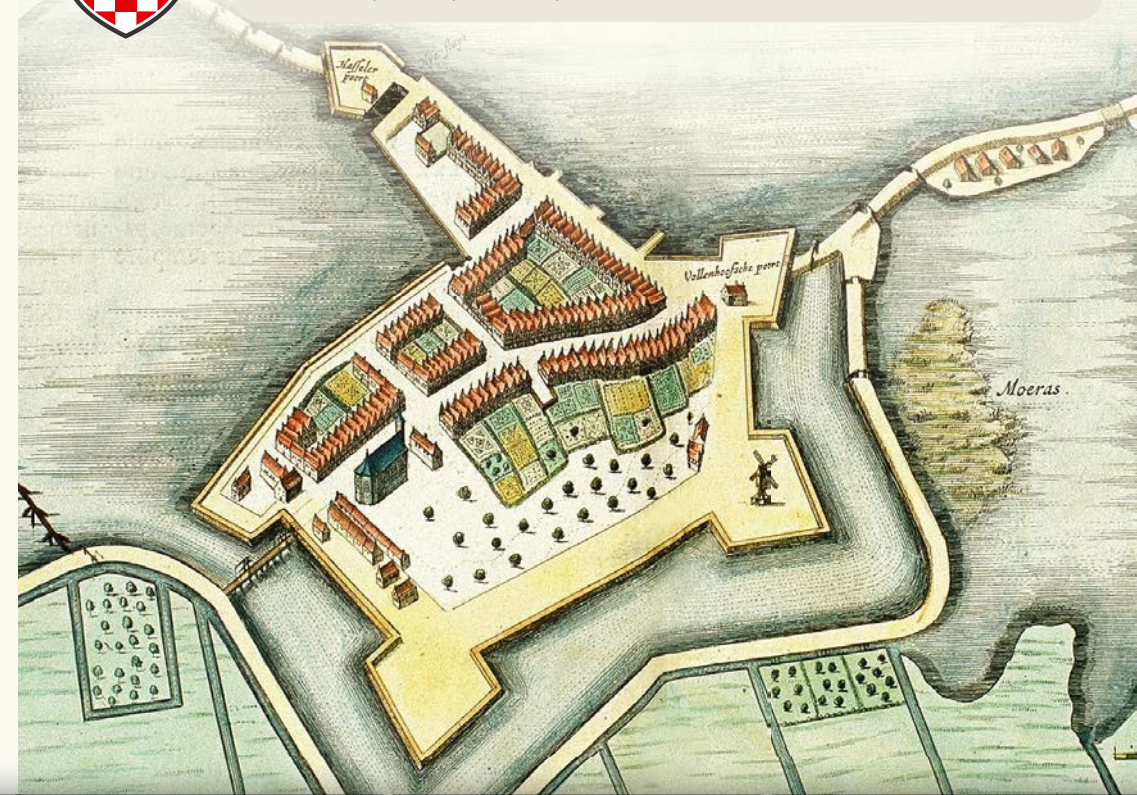

SLUZIGER KRONIEK

JAARGANG NR. 28 | NUMMER 83 | SEPTEMBER 2018

Tijdschrift van de Historische Vereniging Zwartsluis over de geschiedenis van Zwartsluis, Baarlo, De Velde, Zwartewaterklooster en Zandbelt en Schutsloot

De historische vereniging Zwartsluis, opgericht in 1990, streeft ernaar het historisch waardebef en de kennis over het erfgoed van Zwartsluis te bevorderen in allerlei vormen, onder haar leden en andere geïnteresseerden.

Vormgeving en opmaak:
Rudi Dekker | Grafische Vormgeving, Zwartsluis
www.rudidekker.nl

www.historiezwartsluis.nl

Inhoud

- 2 **Van de voorzitter**
Cees Berens
- 4 **Zo beleefde Jan Ridderinkhof Zwartsluis**
Deel 2: van de Mulo-tijd tot het vertrek uit Zwartsluis
Afke Oosterhaven
- 12 **ABC van Zwartsluis**
- 14 **Wat gebeurde er in 1939**
“An de Sluus”
- 16 **Middenposter**
- 19 **De eerste schreden van de tennisvereniging**
Piet Kleingeld en Jan Schager
- 21 **Puzzelrubriek**
Thijs Oosterhof
- 24 **VOC-opvarenden uit Zwartsluis**
Alle Elbers
- 28 **Een spannend avontuur op de Zuiderzee**
A.V. Estié-Westerhuis

Zwartsluis gerid. Van Gerssint 29 Janij.

Van de voorzitter

Beste lezers,

Ik zal mij eerst even voorstellen, mijn naam is Cees Berens en in ben in 1957 geboren in de Schilderswijk in Den Haag. Toen ik 1 jaar was verhuisde wij naar de Transvaalwijk wat een "betere buurt" was, hier heb ik mijn jeugd doorgebracht, naar een paar jaartjes gewoond te hebben in Waddinxveen ben ik in 1988 terecht gekomen in Vollenhove waar ik een baan kreeg. Naar 2 jaar verhuisde ik naar Sint Jans klooster en nu woon ik met mijn Sluziger vrouw Corina sinds 2006 in Zwartsluis.

In 1990 ben ik mijn EHBO diploma gaan halen waarna ze mij gevraagd hebben om in de Kop van Overijssel vrijwilligerswerk gaan doen voor het Rode Kruis. Van september 2002 tot december 2011 heb ik bij het Rode Kruis de bestuursfunctie van Noodhulp bekleed en van mei 2005 tot december 2011 was ik daar ook nog secretaris. In 2011 ben in overgestapt naar de afdeling Zwartewaterland waar ik sinds oktober 2014 bestuurslid ben. Afgelopen jaar ben ik door Thijs Oosterhof gevraagd als bestuurslid voor de Historische Vereniging Zwartsluis. Al in mijn jonge tijd heb ik mij geïnteresseerd voor de historie, oude verhalen van mijn grootouders hebben mij altijd geboid. Oude plaatsen en plekjes in Nederland en in de rest van de wereld vind ik nog steeds mooi en interessant.

Toen ik nog jong was en midden in Den Haag op straat speelde stonden er geen auto's in de straten, ook hadden we nog geen televisie en over de computer nog maar te zwijgen. We beleefden en deden toen hele andere dingen, touwtje springen, elastieken, verstopperijtje of paaltjes voetbal. Velen van u zullen zich deze dingen nog kunnen herinneren. Nu ik dit zo schrijf zullen veel van deze dingen over een jaar of 30, 40 helemaal uit het oog verloren zijn, ouderen kunnen zich het dan nog wel herinneren en zullen er nog vaak aan deze tijd terug denken. In het jaar 2060 is de tijd waarin ik op straat speelde, ook historie geworden en doen de mensen in die tijd onderzoek naar de spelletjes en gewoontes uit de naoorlogse tijd. Hoe zat het ook alweer met de hippies, had Zwartsluis deze wel? Hoe werd dodenherdenking op 4 mei gevierd? (In Den Haag stonden in mijn jeugd om 20.00 uur alle bussen en trams stil midden op de weg). Het vastleggen van die tijd zou nu al moeten gaan gebeuren. Als het woord "touwtje springen, elastieken" bij Google intypt en je gaat naar afbeeldingen zie maar 5 of 6 plaatjes oud de oude tijd. Er ligt van die tijd weinig vast, er zijn weinig foto's te vinden. Heb je nog foto's, verhalen of ander gebeurtenissen uit die tijd van Zwartsluis, laat

het ons weten wij zullen dit gaan vastleggen onder "De Jonge Historie". Kun je zelf geen verhaal schrijven, geen probleem, je kan het ons ook vertellen en dan maken wij er een mooi verhaal van.

In 83ste Sluziger Kroniek kan je dit keer een stukje lezen over het ABC van Zwartsluis, nu is de I aan de beurt, deel 2 van Afke Oosterhaven, "Zo beleefde Jan Ridderinkhof Zwartsluis", een verhaal over een spannend avontuur op de Zuiderzee en een verhaal van Alle Elbers over Sluzigers en de V.O.C. Ook kun je een verhaal lezen over de jonge historie. Ook hebben wij weer een mooie midden paginaposter en de puzzel.

*Veel leesplezier,
Cees Berens*

Uitnodiging voor ledenavond

Op woensdag 19 september hebben we, in Sluispoort aan de Handelskade, weer een ledenavond georganiseerd. Deze avond wordt verzorgd door Thea Kroese uit Vroomshoop.

Kroese vertelt over verrassingen in taal en culturele zaken die met ons dagelijks leven zijn verweven, maar waarvan we de herkomst en oorspronkelijke context vaak niet meer weten. In het bijzonder komt de Overijsselse streekcultuur aan de orde. Taal, cultuur en geschiedenis hebben sowieso haar belangstelling; vooral de eigenaardigheden levert vandaaruit interessante gespreksstof op.

Aanvang 20.00 uur, inloop vanaf 19.30 uur. U wordt begroet met een kopje koffie of thee.

Mulo aan het Kleine Lageland in 1947

Zo beleefde Jan Ridderinkhof Zwartsluis

Deel 2: van de Mulo-tijd tot het vertrek uit Zwartsluis

Mulo aan het Kleine Lageland

“Als kind was dat een hele onderneming: daar ging je met je nieuwe leren aktetas naar de Mulo!” Jan ziet de gang van de Mulo aan het Kleine Lageland nog zo voor zich: aan beide kanten 2 lokalen en aan het eind de (stinkende) toiletten. Er waren 3 leslokalen en één lokaal diende als kantoor. Alle lessen werden in hetzelfde lokaal gegeven. In de tussenmuur zat een deur waarvanuit de lesgever 2 klassen onder zijn hoede kon houden als het nodig was. In de oorlogstijd waren de Mulo-leraren vaak onderduikers.

Jan vertelt met plezier over het ‘stippen’ in de Wetering, een klein slootje die vanuit de Kolk naar de Arembergergracht stroomde. Vanaf het bruggetje over deze Wetering werden nieuwe leerlingen met hun voeten in het water ge-“stipt”, waardoor ze gauw doorkregen wie de baas was op school. De ergste vorm van ontgroenen overkwam je als je een grote mond had: dan werd je op de kop gehangen en ging je kopje onder! Nou, zo leerde je snel hoe je je gedragen moest op de Mulo!

Een bijzondere gebeurtenis in '43 was het zingen van “de Nacht van Schubert” in het Duits door Jan en zijn klasgenoten. Meneer Leenman die leraar Frans

was, had dit lied ingestudeerd met zijn leerlingen. Hij begeleidde hen daarbij op zijn viool. Toen zijn verloofde op school kwam speelde meneer Leenman op zijn viool en de klas zong dit bijzondere lied voor haar als verrassing!

Examentijd

De examenklas van Jan in '45-'46 was gehuisvest in de kleuterschool van de Hervormde school: heel bijzonder! De wiskundeleraar, meneer de Vries, bad altijd kort en krachtig: “Heer, help ons met deze les. Paragraaf 6.” In dit gebouwtje stonden grote zwarte kachels waarvan in de zomer de pijpen werden afgehaald. Jongens uit Hasselt, Vollenhove en Genemuiden die tussen de middag overbleven op school, gooiden rotzooi in de kachelpijp. Kees Visser stak het aan. Directeur Jaap de Groot, ook leraar van alle vakken, zei toen: “deur dicht, jullie zitten in de rook! Tot de dader bekend is!”

Het examen herinnert Jan zich nog goed. In Zwolle werd in de ‘Dageraad’ schriftelijk en mondeling examen afgenomen in 17 vakken. Je was de hele dag bezig. De meesten slaagden. Veel later, toen Jan met de ex-directeur van de Mulo, de heer Leenman, in het bestuur van de Historische Vereniging zat, kwam Jan erachter dat het een soort van verlicht examen was vanwege de oorlogstijd. Zo werd de economie op gang geholpen. Het maakt(e) Jan niet uit: hij is altijd nog blij dat hij voor dit diploma slaagde!

Opbouw van Zwartsluis na de oorlog

De brug was snel klaar. Jan heeft daar geen herinneringen aan. Wel aan het repareren en het vernieuwen van de Kolksluis. De Nachtboot naar Amsterdam vertrok uit deze sluis.

De Nachtboot in de Kolksluis 1907

Het schutten daarvan duurde wel een uur: "nooit geen haast" in die tijd! De grootvader van Anja Bos was toen sluismeester. Hij woonde aan de Kolk in een dubbele woning. De Prinsessenbuurt werd aangelegd: eerst de Juliana en de Prins Bernardstraat, daarna de Irene, Margriet en Marijke straten. De wijk, de Nieuwe Sluis, werd in de 60-er jaren gesaneerd door Kuipers en zoon. De nieuwe huizen bouwde men met een moderne zitbak in de badkamer.

Opleiding en verdere ontwikkeling

Jan vertelt over die periode: "Na het slagen voor het MULO diploma in 1946 moest er beslist worden wat we in de toekomst zouden gaan doen. Met Jurrie Doosje, mijn schoolvriend, had ik de volgende afspraak gemaakt: hij zou solliciteren bij de Noordwesthoek en ik op het postkantoor waar vacatures waren. Jurrie werd aangenomen en is daar tot directeur van de NWH opgeklommen.

Mijn boodschap om te solliciteren op het Postkantoor viel bij mijn ouders totaal verkeerd. Dat zou niets voor mij zijn en mijn vader kon mij goed gebruiken in zijn schoenmakerij.

Henk, vader Ridderinkhof en Jan voor de schoenmakerij

Mijn vader had toen al de wijsheid dat je ook in die tijd zonder diploma's niets had in te brengen in de maatschappij, dus aan de bak, alle door de overheid erkende vakdiploma's moesten gehaald worden. Die vakdiploma's waren: Schoenmaker, Middenstandsdiploma, Schoenhersteller, Schoenwinkelier, Kousen-en sokkenbrevet, Lederwaren, Chiropodist (waaronder pedicuren). Daartussendoor moest ik ook mijn militaire dienstplicht vervullen en echt waar, ik werd schoenmaker bij de luchtmacht met standplaats Soesterberg. Al die vakdiploma's zijn van ongekende waarde geweest bij mijn verdere leven." Met broer Henk en neef Henk Mouwe begon Jan in 1946 zijn vader te helpen in de werkplaats die zich aan de Kerkstraat bevond. Na de oorlog was er volop werk, vooral toen de distributie steeds ruimer werd. Jan volgde de cursussen in Zwolle bij een grossier, een groothandelaar, waar hij op de fiets naartoe ging. Hij leerde het vak van schoenmaker in 2 à 3 jaar door 1 middag in de week les te krijgen van een leraar die benoemd was door de Bond van Schoenmakers.

Er werden pittige eisen gesteld: ALLES van de schoen moest je zelf met je handen kunnen maken. Het examen hiervoor werd in Groningen afgenomen. Jan logeerde daarvoor in de WEEVA, de letters staan voor 'woon- en eethuis voor allen'. Dit gebouw uit 1871 aan het Zuiderdiep draagt nog steeds deze naam. Je moest een werkstuk maken, d.w.z. een echte schoen (!) en een reparatie uitvoeren tot volle tevredenheid. De eis was: zo weinig mogelijk afval maken, anders was je gezakt. Jan wijst op het verschil met onze tijd: toen was het materiaal belangrijker dan het uurloon. Nu is het vaak andersom. Bij het examen kreeg je een halve koeienhuid: welk deel van die huid snij je uit om welk deel van de schoen te maken? Messen slijpen was ook van belang: dat kan Jan nog steeds heel goed. Hij heeft een vaste hand. Voor de hakken en zolen maakte je eerst een mal van karton en verdeelde die zo voordelig mogelijk over het stuk leer. Zo bouwde je stap voor stap aan je examenwerkstuk... Om het werk als pedicure en/of chiropodist te kunnen doen, werd een stukje van de alkoof bij de winkel aangetrokken waar een stoel klaarstond en een tafel met gereedschap. Jan vertelt dat hij van 1951-1954 ook aan huis ging behandelen.

Jan in de schoenmakersschort

Na het afronden van al deze cursussen mocht Jan naar een eigen zaak kijken van zijn ouders. Hij werd eerst uitgeleend om in Kampen (zaak grootvader) en later in Sneek (zaak oom Mouwe) te werken. Ook deed Jan 2 à 3 weken ervaring op bij Bata in Zwolle. Hij vond het hier niet leuk om te werken omdat er wel eens mensen uit Zwartsluis in de winkel kwamen. Dit vond hij niet leuk voor zijn ouders.

Militaire dienst

Jan vond dit een gouden tijd. Hij leerde hier 'toepen' en 'rikken'. Dit zijn allebei kaartspelen. Van 1949-1951 zat hij bijna 2 jaar in dienst.

De eerste opleiding onderging Jan in de kazerne Du Moulin in Bussum, daarna vertrok hij naar Soesterberg. Hij leerde er katholieke gebruiken, zoals Aswoensdag en het Askruisje. Hij behoorde tot een schoenmakersgroep van ca. 20 jongens,

Militaire periode

waarvan er 16 uit Noord-Brabant kwamen. Ze waren schoenmakers bij de luchtmacht. "Hoe kan 't, hè?", zegt Jan met een lach. Hij reisde als militair met de trein en had dan zijn blauwe kepi op. Mensen vroegen hem dan wat hij deed bij de luchtmacht. Als hij antwoordde dat hij schoenmaker was, geloofde geen mens hem.

Jan hoorde bij de 1e lichter die niet naar Nederlands-Indië hoefde. Jan was gegaan als dat van hem gevraagd was. Wat wist je als 20-jarige af van wat er zich afspeelde in de wereld? Vader Ridderinkhof had in zijn zaak een stoel voor de komende en gaande man staan waardoor er allerlei informatie binnen kwam. Als iemand te lang bleef zitten, dan ging vader schuren: dat maakte lawaai en was de stoel zo leeg.

Vader Ridderinkhof in actie

Als militair had je het "Oranje boven" – gevoel en dan ging je naar Indië. Jehova-getuigen en communisten gingen uit principe niet in militaire dienst. Als je dienst weigerde zat je 3 jaar in een strafkamp in Nieuwersluis bij de Vecht.

Jongelingsvereniging

Als een rode en gouden draad in die periode van Jan's leven loopt de Jongelingsvereniging. Hij vertelt erover alsof hij het gisteren meemaakte. "Na de lagere school kwam ik bij de Knapenvereniging ZNIBTJ. Met 15, 16 jaar stapte je van de knapenvereniging over naar de jongelingsvereniging CJMV, Christelijke Jonge Mannen Verbond. Tot je trouwde, dan moest je eruit. In deze vereniging werd je gevormd. Je kreeg daar catechisatie. In deze tijd hoorde het bij je opvoeding dat je orgel leerde spelen. Daarvoor gingen we naar de bekende koordirigent van Dalfsen die ook orgelleraar was. Alles vond plaats in het Gebouw voor Christelijke Belangen in de Marktstraat van Zwartsluis. De Zondagsschool werd in de beneden- en bovenzaal gehouden, want er waren wel 100 kinderen die naar de Zondagsschool kwamen. De leiding van de Zondagsschool overlegde met elkaar achterin de gang, in een keukentje.

"Bij iemand thuis gingen we in die tijd vaak nieuwe gezangen met een groepje van 6 of 7 jongens en meisjes leren. Vlak voor de oorlog was er een nieuwe gezangenbundel uitgekomen. Het samen zingen was ook ontspanning voor ons. Bij de vader van Cor Appelo hadden ze een orgel en zijn dochter begeleidde ons met orgelspel bij het zingen.

Daarna gingen we samen naar de kerk. Na de oorlog werd het Hervormd Kerkkoor opgericht om de nieuwe psalmen en gezangen te leren ter ondersteuning van de kerkdiensten". Jan vindt dit ook een goed idee voor het huidige Mixed, omdat er net weer een nieuw Liedboek is uitgekomen.

Leiding van de Zondagsschool met Coby rechts van Jan

Doleantie

In Zwartsluis was sinds de Doleantie een enorme scheiding tussen Gereformeerd, Hervormd en Openbaar. De moeder van Jan's moeder had de Doleantie van 1886 als kind meegemaakt. Het Avondmaalzilver werd in het Armen- en Wezenhuis bewaard. De familie Mouwe bleef daar slapen om het te bewaken. Er zat enorm veel spanning onder de uit elkaar gevallen Christelijke gelovigen. Coby, de echtgenote van Jan, en haar 4 zussen gingen naar de openbare school omdat daar volgens haar ouders meer kennis zou zijn van de bloemen en de planten. Ook de lessen godsdienst waren duidelijker. Er zou een vrijere sfeer hangen in tegenstelling tot de strenge Christelijke scholen. Het onderwijs was best bijzonder geregeld toen: je ging gezamenlijk naar de kleuterschool, daarna ging je gescheiden naar de lagere school. Want je ouders moesten kiezen uit de Openbare, de Gereformeerde of de Hervormde lagere school. Daarna ging je weer gezamenlijk naar de Mulo!

Christophilus

De Jongelingsvereniging van de Hervormde kerk heette Christophilus. De Gereformeerde vereniging droeg de naam Gideon en daar was het strenger. Je leerde op de vereniging je verantwoording te nemen. Als 13 of 14 jarige werd Jan bijvoorbeeld al actief als secretaris van de knapenvereniging ZNIBTJ.

Hierbij laat Jan het (al eerder genoemde) ZNIBTJ-credo horen: 'zeg niet ik ben te jong!' Na zijn diensttijd werd Jan als voorzitter gekozen van Christophilus. De NJV was heel actief. Je vierde Hemelvaartsdag in de regio met andere Christelijke Jongelingsverenigingen. Met duizenden jongeren gingen ze naar Den Haag/Amsterdam om samen Pinksteren te vieren.

Jan ging als afgevaardigde van de vereniging naar de jaarvergadering van de NJV/CJMV. Omdat deze grote bijeenkomsten niet in de buurt werden gehouden, werd je ondergebracht bij ouders van de Jongelingen daar. Voor de pauze werd er een inleiding over de Bijbel gehouden. Dit heeft Jan ook een keer gedaan. Je had alleen de Bijbel als bron en het blad van de zondagsschoolvereniging "Kind en Zondag" als uitleg. De provinciale ondersteuners kwamen zo nu en dan langs. De NJV organiseerde ook veel andere dingen, zoals een volleybaltoernooi op de Vlake.

In zijn diensttijd zat Jan in de jongelingsring van Blokzijl, Vollenhove, Zwartsluis en Belt-Schutsloot. Je ging naar elkaars jaarvergadering toe op de fiets. Altijd was de eindwens: "dat de club mag groeien en bloeien tot eer van God".

Vroeger wilden jongelingen een kerstboom in de kerk wilden hebben. Dat ging niet zomaar. Iedereen kon een klacht indienen bij dominee Kramer destijds.

Het was een strenge tijd en het Censura Morum heerste toen, wat hier zoveel betekende als " hij spreekte van tevoren en hij zwijgde daarna". De kerstboom mocht er toch komen, ondanks bezwaren en het brandgevaar. Men bracht de kerstboom per boot ook wel naar Belt-Schutsloot zodat de boom ook bij het Kerstfeest daar sfeer kon brengen. Dit was al gebeurd voor Jan zijn tijd.

Wat Jan nog goed bij is gebleven, is de vertelling van 'Lohengrin' (de Graalridder) door Dominee Raabe. De muziek van deze opera van Wagner hoorden de jongelingen via de grammofoonplaten van de dominee die een echte Wagner-kenner was. Jan ziet nog hoe Ds. Raabe naar boven gehaald moest worden: liggend op een brancard die door een stuk of wat jongens gedragen werd langs de haakse en steile trap van het Gebouw voor Christelijke Belangen, terwijl hij benauwd riep: " hej'ie me nog" en " Kun ie mie nog holle?" Dominee Raabe had geen benen, waarschijnlijk door suikerziekte. Die trap in het gebouw heeft bij veel Sluzigers een onvergetelijke indruk achtergelaten.

Buitentrap Gebouw voor Chr. Belangen

Verliefd

In 1952 ging Jan leiding geven aan de Zondagschool. Altijd op maandagavond werd de vertelling voorbereid in het Gebouw voor Christelijke Belangen. Tijdens de voorbereidingen van deze diensten was hij verliefd geworden op Coby Tuin. Om de vertellingen meer beeldend te maken, waren er flanelen figuren die opgeplakt konden worden op een speciaal doek. Dat was een prachtige aanwinst. Je kon die on- en gekleurd inkopen. Tijdens het inkleuren van die flanelen figuren sloeg de vonk over tussen hen beiden. Vanaf die tijd scharrelde Jan met Coby.

Jan neemt afscheid van de C.J.M.V.

In 1954 vertrok Jan uit Zwartsluis naar Enschede. Logisch gevolg was dat hij afscheid nam van de C.J.M.V. Hij speehte in het Gebouw voor Christelijke Belangen waar hij zoveel tijd had doorgebracht en waar hij zoveel goeds had beleefd. In Enschede werkte Jan als sous-chef in een BATA filiaal. Hij ging nu bij een hospita wonen. Deze hospita stelde als eis dat iedere bewoner naar het badhuis ging. Dit vond Jan wel een beetje raar. Omdat hij in Enschede woonde volgde hij daar door de week de catechisatie van de NJV bij Dominee Lazonder, maar mocht wel bevestigd worden in de kerk van Zwartsluis. Eind 1955 stapte hij over naar een eigen filiaal in Den Helder. In Den Helder kon hij bij dominee Borghart op catechisatie komen. Van deze dominee moest Jan een brief schrijven waarop hij erg heeft zitten zweten. Daarin moest hij uit de doeken doen waarom hij belijdenis wilde doen en waarom hij Hervormd wilde worden. Voordat hij belijdenis kon doen, had hij een gesprek met de dominee over deze brief.

In 1956 hoorde Jan dat er een huis vrij kwam in Den Helder. Na de oorlog werden er nog lang huizen gevorderd om anderen bij je in te laten wonen door de ontstane woningnood door vernielingen uit de oorlog. Dit huis wilde Jan graag. Op 17 april – na de Lijdenstijd – zijn Jan en Coby getrouwd. Dit gebeurde nadat Jan op Palmzondag belijdenis had gedaan. Zo stond Jan tot hij trouwde nog met één been in Zwartsluis.

In het volgende deel is het de bedoeling dat de periode aan bod komt waarin Jan terugkeert in Zwartsluis tot nu.

Afke Oosterhaven

P.S. 2 Foto's komen uit het archief van de Historische Vereniging en 1 foto uit het archief van Albert Greveling: waarvoor mijn dank!

Omstreeks de eeuwwisseling verscheen een gedicht:

Het

van Zwartsluis

I is de Israëlitische school, een klein ding

In het Buitenkwartier nr. 21 staat een pand met een bordje waarin gegrift het opschrift "Joodse school 1857-1916". Alleen de voorgevel herinnert aan de oorspronkelijke bestemming, want de tegenwoordige eigenaar, aannemer P.G. Kuiper, heeft de ruimte erachter in gebruik. Uit piëteit heeft hij, samen met zijn vader, de gevel in oude staat hersteld.

In de beginperiode werd er waarschijnlijk volledig onderwijs gegeven, maar vanaf 1914 uitsluitend godsdienstonderwijs. Hier werden de kinderen van de Joodse gemeenschap in Zwartsluis, soms ook die van Hasselt, ingeleid in de Mozaïsche wetten en Joodse rituelen, maar uit ons bekende gegevens zijn er eigenlijk nooit veel leerlingen geweest.

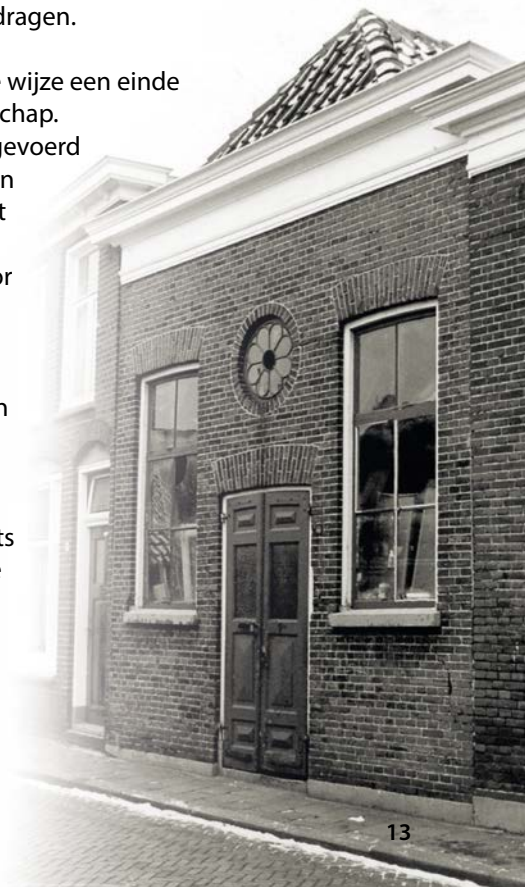
In 1857 was de heer N.J. Loonstein er onderwijzer. De laatste was Jozef Hammelburg. Hij trouwde met Siene van Sajes, die in werkelijkheid Sientje van Jesaja Overweg heette. Toen er geen leerlingen meer waren besloot hij in de lapjeshandel van zijn zwager te gaan. Hij woonde samen met Sientje in het pand waar fotohandel Jalink gevestigd was. Jozef trok toen met de kar langs huizen alhier of in de omtrek.

Over de school is verder niet veel te vertellen, daarom is de synagoge ook in ons verhaal meegenomen.

Men dient dan te weten dat in vroege jaren in Zwartsluis een relatief groot aantal Joden woonde. Bij de volkstelling in 1910 waren het er 68 op een inwonersaantal van 3610. Dit is niet zo vreemd als men bedenkt dat ze in ons tolerante land zich veilig voelden. Reeds omstreeks 1600 was er een sterke

immigratie van Portugese en Duitse Joden op gang gekomen. Hun familienamen verraden nog steeds deze herkomst. Ze wierpen zich meestal op de handel en in het bedrijvige Zwartsluis was daarin wel een bestaan te vinden. Tot het jaar 1851 stond de synagoge op de plaats waar "de Boeckerij" van de heer Driessen was gevestigd. Toen deze synagoge bouwvallig werd, besloot men in de Baanstraat een nieuwe te bouwen. Daarnaast was een kosterwoning met daarin een zgn. "Badhuis", waar de vrouwen zich moesten reinigen volgens Joodse leefregels. Hier valt weer op hoe klein men vroeger woonde, want het hele huis was 5 bij 4 meter, daar ging een badruimte (2 x 1½ meter) vanaf, dus een één-kamerwoning van 3½ x 4m. inclusief kasten en bedsteden. Naast de synagoge werd een nieuwe begraafplaats aangelegd. De vorige was nabij de voormalige Rabobank in de Baanstraat. De godsdienstoefeningen begonnen op vrijdagavond als de Sabbat een aanvang nam. Soms ging er een rabbi uit grotere plaatsen voor, maar meestal nam een lidmaat van de plaatselijke gemeenschap de dienst waar. De eerste was voorzitter Nathan Israëls, die later de naam Overweg aanneemt. De laatste heette Jesaja Overweg, hij overleed in 1942. Op hoogtijdagen kon de bevolking wel eens iets zien van de feestelijkheden, b.v. het Loofhuttenfeest, of wanneer de "bloeiende staf van Aäron" werd rondgedragen.

De oorlog van 1940-45 maakte op wrede wijze een einde aan het bestaan van de Joodse gemeenschap. Uit Zwartsluis werden 10 personen weggevoerd en in Duitsland of Polen omgebracht. Hun namen staan vermeld op de gedenkplaat voor de ingang van de Joodse begraafplaats. Deze plaat werd aangeboden door de burgerij en onthuld op 17 mei 1984. Van de niet omgekomen Joden noemen we Aronius, die uit gevangenschap wist te ontkomen, en Rosa Brest, die tijdig kon onderduiken. Na het eerste vertrek van de Joden werden in de synagoge eerst hun goederen en meubels opgeslagen, later werden ze een werk- en opslagplaats van de firma v.d. Meulen. In 1969 maakte een storm het mede noodzakelijk tot afbraak over te gaan. Bij de nieuwbouw in het centrum heeft men een nieuwe straat en een deel van de Baanstraat "Synagogestraat" genoemd.

Wat gebeurde er in 1939 "An de Sluus"

4e LUSTRUM CHR. METAALBEWERKERSBOND (9 Mrt.) — De afd. Zwartsluis van den Chr. Metaalbewerdersbond heeft onder leiding van haar voorzitter den heer J. v. d. Berg het 20-jarig bestaan gevierd met een feestelijke jaarvergadering, waar als spreker optrad de heer Post uit Zwolle.

De voorzitter hield, nadat was gezongen Ps. 138 : 1 en gelezen een gedeelte uit de Heilige Schrift een openingsrede, waarin hij naar voren bracht de goede en ook minder goede dagen van de plaatselijke afdeling. Na een terugblik over de afgelopen 20 jaren besloot spr. met de opwekking trouw de plichten te vervullen in het belang der organisatie, opdat de plaatselijke afd. tot meerderen bloei kome. De verslagen toonden aan dat de afd. Zwartsluis 28 leden telt, waarvan er 2 woonachtig zijn te Ambt-Vollenhove. In kas Jan. 1938 f 72.30, ontvangen f 1311.49, samen f 1383.79, uitgaven f 1333.94½. In dit bedrag is inbegrepen f 773.35½ aan werklozenuitkering.

Wegens het bedanken van het bestuurslid, den heer W. van Veen werd als zoodanig gekozen N. Mooiweer. De secretaris werd bij acclamatie herkozen. Na een tweetal voordrachten van den heer B. Rozema, getiteld „Waarom georganiseerd?“ en „Mobilisatie 1938“ kreeg de heer Post het woord.

Voor het houden van een propaganda-rede. Daarna werd nog het woord gevoerd door een afgevaardigde van den Chr. B.B., Ds. J. A. Raabe en de burgemeester, de heer D. de Koning, waarna de avond op de gebruikelijke wijze werd gesloten.

CHR. BEWAARSCHOOL (9 Maart) — De Vereen. De Chr. Bewaarschool hield in 't gebouw van Chr. Belangen haar jaarvergadering, onder leiding van den heer D. de Koning.

De secretaris, de heer Kampherbeek, memoreerde na het lezen van het jaarverslag het feit van het regeeringsjubileum van H. M. de Koningin. De kinderen van de bewaarschool hebben ter herinnering aan dat feit een aardig aandenken gekregen. Het gemiddelde aantal leerlingen was 83.

Uit het verslag van den penningmeester den heer Bouwsma, bleek dat de kas sloot met een nadeelig saldo van f 25.47.

De aftredende bestuursleden de heeren D. de Koning, S. Bouwsma en A. v. d. Stouwe werden herkozen. Afgevaardigden van den kerkeraad der Geref. Kerk, Vereen. De Geref. School en College van B. en W., resp. de heeren Ds. Zwaan, D. Jalink en J. Beulink voerden het woord en mej. D. W. E. de Jong hield een referaat over: „Iets over karaktervorming“. Na een slotwoord van den voorzitter, ging de heer K. Laansma voor in dankgebed.

ZWARTSLUIS.

UITVOERING Z.G.V. (12 Mrt.) — Donderdagavond gaf de Zwartsluizer gymnastiekvereniging Z.G.V. een goed geslaagde uitvoering in het Nutsgebouw. Toen de voorzitter, de heer H. de Vries, een kort openingswoord sprak, was de ruime zaal van het Nutsgebouw geheel bezet. Het uitgebreide programma werd goed en vlug afgewerkt. Het nummer Tiroler oefeningen moest wegens aanhoudend applaus nogmaals worden gegeven. Na de pauze werd het op verzoeken nogmaals herhaald. De leiding berustte bij den heer H. ter Heide uit Meppel. Muzikale medewerking werd verleend door leden van de muziekvereniging „Voorwaarts“.

GROENE KRUIS (16 Mrt.) — De vereniging „Het Groene Kruis“ hield onder leiding van den heer H. Buisman haar 34e algemeene ledenvergadering. De voorzitter betreunde de geringe opkomst. Het afgelopen jaar is voor de vereniging een goed jaar geweest. Het werk van dokter Unie vindt heel wat waardeering. Spr. bracht de wijkverpleegster, zuster Borst, dank voor haar vele werkzaamheden. Verder wees spr. er op, dat men momenteel beschikt over een der mooiste wijkgebouwen uit den omtrek. Uit het verslag van den secretaris, den heer M. Appelo, bleek, dat het aantal leden op 1 Jan. '38 570 bedroeg. Toegetroeden zijn 13, afgevoerd 34 personen. Het aantal leden op 31 Dec. '38 was 549. Door de wijkverpleegster werden 2770 bezoeken afgelegd. Er hadden 3 ontsmettingen plaats en 200 hoogtezonbestralingen en er werden 433 consulten verleend van het consultatiebureau, 63 kinderen werden ingeschreven en 225 artikelen uitgeleend. De penningmeester, de heer H. A. Kroeze deelde mee, dat de bruto-opbrengst der Emma-bloem-collecte f 20 meer was dan het vorige jaar. Dit komt omdat het afgelopen jaar een boottocht vanuit Zwartsluis werd gemaakt door pl.m. 400 heeren van de vereniging „Schuttevaer“. Op voorstel van het bestuur werd door dames deze heeren een Emma-bloempje aangeboden met gunstig resultaat. De penningmeester maakte verder bekend, dat twee bijzondere giften waren binnengekomen, n.l. een van f 40 van een patiënt als blijk van dankbaarheid voor de hulp van de wijkverpleegster en f 10 van den heer Buisman. Voor een 2-tal patiënten (voor sanatoriumverpleging) is uitgegeven f 667.25. Terugontvangen werd van familie en diverse organisaties f 819.40. Het kassaldo bedroeg op 1 Jan. '38 f 2310.45½, de ontvangsten over '38 bedroegen in totaal f 2567.05 en de totale uitgaven f 3179.97; het saldo kas was op 31 Dec. '38 f 2297.53½. Het zuigelingenbureau had een nadeelig saldo van f 66.77. Een commissie tot nazien der boeken, bestaande uit de heeren Loos en Schoitanus, bracht gunstig rapport uit. De voorzitter werd tijdens de bestuursverkiezing bij acclamatie herkozen en aanvaardde zijn herbenoeming.

ZWARTSLUIS.

DAMCLUB (16 Maart). — De Zwartsluizer Damclub hield haar jaarvergadering onder leiding van den heer Th. Boon. De secretaris, de heer E. A. Lier, bracht verslag uit over het afgelopen jaar, waaruit bleek dat de vereniging 11 leden heeft. Het verslag van den penningmeester, den heer H. J. Schoonewille, vermeldde een batig saldo. De commissie tot nazien der boeken, bestaande uit de heeren IJ. v. d. Meer en S. Brest zei dat alles in prima orde was bevonden.

Bij de bestuursverkiezing, aftredend de heeren Th. Boon, E. A. Lier en H. J. Schoonewille, R. Witvoet en G. Stroetings, resp. voorzitter, secretaris en penningmeester. Tijdens de rondvraag stelde de heer Brest voor te trachten een onderlinge competitie te spelen met de damclubs uit de omliggende plaatsen. Dit vond algemeene instemming.

SUCCESSVOLLE BAZAR (16 Mrt.) — De alhier gehouden tweedaagsche bazar ten bate der chr. gem. zangvereniging „Sursum Corda“ (voor aanschaffing van een nieuw orgel) is een volledig succes geworden. Nadat de bazar Vrijdagavond op officiële wijze door den burgemeester, den heer D. de Koning, was geopend, heerschte er direct een gezellige drukte. Ook Zaterdag was de belangstelling zeer groot. Maandagavond werden de overgebleven artikelen bij opbod verkocht en de namen van de prijswinnaars bekend gemaakt. Deze waren als volgt: een jaar gratis water, aangeboden door de waterleiding-mij.

„Overijssel“, wed. G. de Vries (gevallen op no. 150); bedsprei, mej. T. Driezen Jd. (gevallen op no. 114); krentenbrood, aangeboden door bakker H. Krop, juiste gewicht 5 pond, dit werd precies geschat door den heer G. v. d. Meulen; taart, aangeboden door bakker H. Tukker, hoe laat klaar? de juiste tijd was 7 uur, gewonnen door mev. Breman te Vollenhove, welke had opgegeven 7 uur 13 min; taart, aangeboden door bakker H. de Goede, hoe zwaar? door H. Horzelen was opgegeven 1 pond 2½ ons 2 lood, terwijl het juiste gewicht was 1 pond 3 ons ½ lood; koek, aangeboden door bakker B. v. d. Veer, het juiste gewicht was 4 pond, dat precies geraden werd door den heer Hm. Moes. Naar we vernemen bedraagt de netto-opbrengst f 349.54.

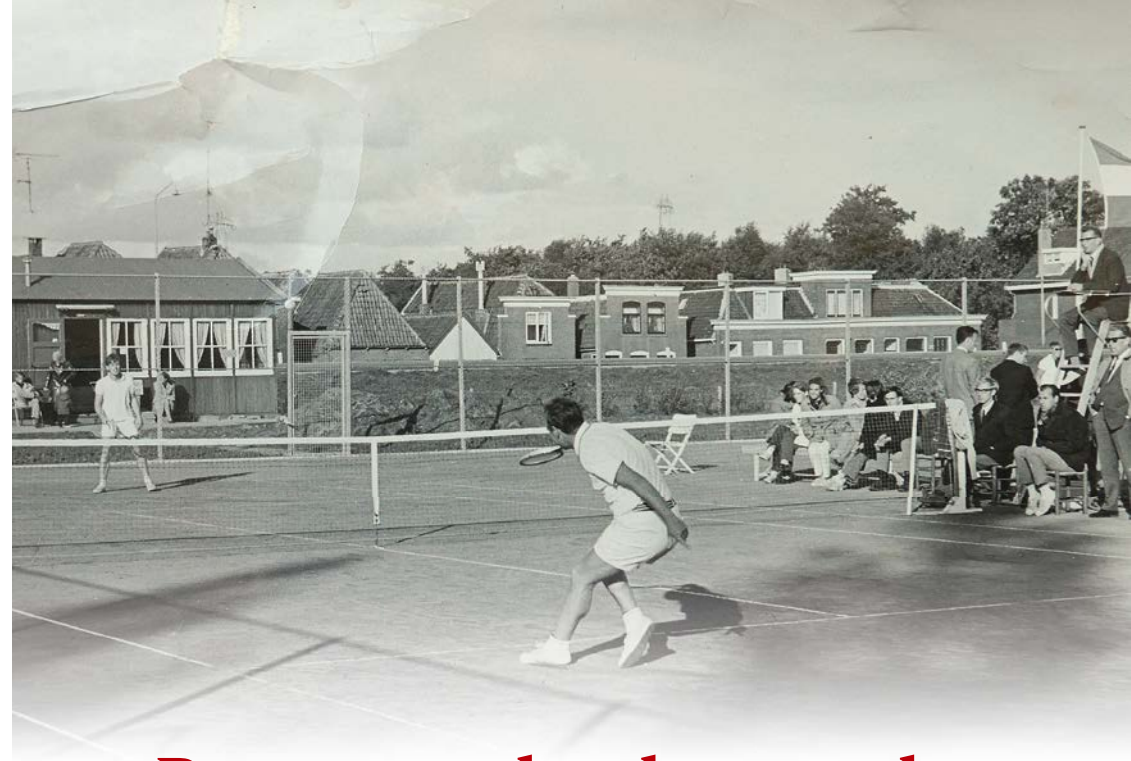

Van de vorige pagina (middenposter)

Een beeld van begin vijftiger jaren van de Kerkstraat. In 1956 verscheen hier een nieuw pand voor de Boerenleenbank en de tandartspraktijk van Schepman. Hier woonden toenmalig o.a. vlnr G  Potman en de families Louwen en Bouman.

Deze foto is in 1943 vanaf het dak van het gemeentehuis genomen. Op de hoek van de Baanstraat staat op het bordje tegen de muur: School, Langzaam rijden. Bedoeld wordt de gereformeerde school aan het begin van de Zomerdijk. Krijgt de melkventer een bon van de diender? Iemand die weet wie die melkventer is?

De eerste schreden van de tennisvereniging

Op de verjaardag van mijn vrouw Joosje op 10 november 1968, zaten Anneke Olland en ik te praten over Pegasus Volleybal, daar was ik toen teamlid van. Ik had al een paar keer meegemaakt dat ik even naar huis moest omdat er een patiënt in de praktijk kwam. Er waren toen nog geen avonddiensten voor huisartsen. Dan liet ik elf man achter en na een korte onderbreking konden we weer verder. Ik had al eens gezegd: je zou een sport moeten bedenken waarbij je niet een heel team blokkeert. Een individuele sport. Anneke en ik zeiden tegen elkaar: zullen we eens kijken of er een mogelijkheid is ergens een tennisbaan aan te leggen. Zo is het idee ontstaan.

Met het idee ben ik de volgende dag naar burgemeester Buijnk gegaan en die liep direct warm voor het plan. Hij had wel een idee voor een plek. Hij belde meteen met een burgemeester uit de buurt wat daar de financiële afspraken voor waren en met een provinciale autoriteit. 'De tijd is er rijp voor, kijk maar eens of jullie het van de grond krijgen. Mijn medewerking heb je', antwoordde de burgemeester.

Al snel hadden we een clubje enthousiastelingen bij elkaar: Jan Schager van Rijkswaterstaat, Aad Lith, Katrien Nekeman, Anjenet Zoutman, Gé Kats en Anneke Olland. Wij hebben huis aan huis een brief bezorgd met daarin het plan en de vraag wie er interesse zou hebben om te gaan tennissen. En wie er voor de eerste investeringen een bedrag van vijftig gulden, of een veelvoud daarvan als burgerzinslening met 3% rente zou willen geven, als de plannen doorgingen. Wij moesten een startkapitaal hebben en als subsidies en de contributies zouden komen, dan konden wij aflossen via het principe: kleine bedragen het eerst. Het antwoord was geweldig. Meer dan tachtig aanmeldingen als eventueel lid en bijna twintigduizend gulden werd toegezegd. Grote bedrijven zoals Buisman en Interfloor deden ook mee. Voordat wij met officiële instanties konden gaan praten moesten we eerst een rechtspersoonlijkheid hebben met statuten en zo. Wanneer je een vereniging, die lid is van de KNLTB, zou oprichten, duurt het anderhalf jaar voordat de statuten goedgekeurd zijn. Een stichting kon al direct half december bij de notaris worden opgericht.

De Gemeente Zwartsluis bood voor een lage erfpacht een locatie aan op de Vlake. De ondergrond was goed. Bij een rondgang langs aanleggers van sportvelden kwam de kostenraming door Alteveer uit Dalfsen er het beste af. Aad Lith had nog een bouwkeet van van Egteren uit Hasselt, die we voor een redelijke prijs konden krijgen en die door leden in elkaar werd gezet. Met deze gegevens zijn wij bij de gemeente de vergunning en bij de provincie en sporttoto subsidies gaan aanvragen.

Wij meldden ons direct bij de KNLTB aan voor de competitie van het volgend jaar en vonden een trainer. Op een enkeling na had niemand ooit getennist. De gemeente bood een onderhoudsman aan als subsidie. Deze man was zo zuinig op de banen, dat we de vrijdagavond voor een zaterdagstoernooi niet op de banen mochten komen. Zodat er wel op een zeer vroege zaterdagochtend nog even door de enthousiaste teams konden worden geoefend.

In maart ging de eerste schop in de grond en in mei werd het complex, nadat door de toekomstige leden in zelfwerkzaamheid enorm was gewerkt, geopend door de burgemeester.

De werkkeet werd omgebouwd tot een echt gebouwtje met twee kleedkamers, douches, een toilet en een verblijfsruimte. Er kwam een oefenhoek met een betonvloer die wij zelf stortten. Alle tegelpaden, beplanting en het terras waren eigen werk. We hebben zelf een waterput laten slaan zodat we met een tweedehands hydrofoon-installatie met elektrische pomp, de banen met eigen water en behoorlijke druk konden besproeien. (Als wij de slang gevuld in de zon lieten liggen verstopte de sproeier door daarin gekweekte algen. Het leek wel spinazie). Wij hebben door de jaren heel goede technische

commissarissen gehad die leiding gaven en de gewone leden inspireerden. Een baan, die je zelf hebt helpen maken, daar ben je zuinig op. Na de opening werd er door twee Zwolse toptennissers een demonstratiepartij, op een van onze mooie nieuwe, dus nog wel zachte banen, gespeeld. Door allerlei slidings werd deze behoorlijk omgeploegd, wat door de bestuursleden met bezorgde blik werd aanschouwd. Wij kregen van provincie en toto zoveel subsidie, dat wij alle kleine donateurs al snel hun vijftig gulden konden terugbetalen. De grotere gevers hebben enige jaren geduld moeten hebben, maar toen was ook alles afbetaald.

In de wijde omgeving was er geen tennisbaan, daardoor kregen we al gauw leden uit Hasselt, Genemuiden, Vollenhove en Belt-Schutsloot. Uiteindelijk hadden wij 120 leden. Er werd driftig geoefend en toen we competitie gingen spelen bleek dat we één ding niet wisten: de wedstrijdregels. Wij speelden bijvoorbeeld gemengd dubbel. Jan Schager stelde voor dat hij de keiharde serviceballen naar zijn vrouw zou opvangen. Wij wisten helemaal niet hoe te rouleren van opstelling. Verbazing bij de tegenstanders en een geweldige lol. De volgende winter zijn we met een groep de KNLTB-scheidrechtscursus - examen C in Zwolle gaan volgen. Zodat wij vijftien scheidsrechters in de vereniging hadden. Na een paar jaar kregen we een delegatie uit Hasselt en Genemuiden om te informeren hoe je een tennisbaan kon oprichten. Toen voelden we ons een volwassen vereniging.

Piet Kleingeld en aanvullingen van Jan Schager.

Puzzelrubriek (volgende pagina)

De 'ij' moet worden ingevuld als twee letters, i en j. Het spreekt eigenlijk voor zich dat de letters in de genummerde vakjes overgenomen moeten worden in het bijbehorende diagram. De daarin gevormde slagzin is de oplossing. Onder de goede oplossingen wordt 20 euro verloot.

Oplossingen graag inzenden (vóór 1 november) naar info@historiezwartsluis.nl of 06 24131545 (Thijs Oosterhof).

Wij hopen weer op veel inzendingen. Succes!

1. Hoe heette de jeugdsoos, die in 1982 voor beroering zorgde toen het bestuur besloot de film "Turks Fruit" te gaan vertonen.
2. Oud-Sluziger mastenmakers-familiebedrijf aan de Mastenmakersstraat
3. Oud vee- en wethouder (gem. Zwartsluis) en dialectschrijver
4. Begin/-eindpunt (plaats) van een tramlijn die weleer door Zwartsluis liep
5. Laatste burgemeester van Zwartsluis (voor- en achternaam)
6. Vooroorlogse Sluziger joodse familie
7. Sluziger bedrijf (familienaam) van ca. 100 werknemers dat in 1916 verhuisde naar Schiedam.
8. Oprichter van Sluziger postzegelclub, (die nu ter ziele is)
9. Openbaarvervoermiddel dat van 1914 tot 1934 door Zwartsluis rolde.
10. Gewezen Sluziger schildersbedrijf (o.a. schilder van scheepsvlaggen en -wimpels)
11. Oude benaming voor Zwartsluis
12. Oud-voorzitter muziekvereniging Voorwaarts
13. Vroeger het verlengde van de Meppelerdiepkade (naam straat)
14. Maker van het rijksmonumentale kerkorgel in de hervormde kerk in Zwartsluis
15. Hoofdstuk uit het boek 'Zwartsluis aan 't Zwarte Water'
16. Oud-Sluziger voetbalvereniging
17. Benaming van het entreegebouw van Sluuspoot, die gerelateerd is aan de eertijds op deze plaats gevestigde winkel in tweedehands scheepsbenodigdheden, zeilmakerij, tuigage, enz.
18. Gemeentelijke belasting die geheven werd op turf voor het overladen van turfschepen in Zwartsluis.
19. Voormalig directeur van Buisman
20. Het laatste mastenmakersbedrijf in Zwartsluis
21. Rijksmonument aan de Hasselterdijk (naam van pand)
22. Hij klom in 1813 in Sluziger toren om een oranje vlag uit te hangen en daarmee het vertrek te vieren van de Franse troepen.
23. Hoe werd Overijssel (samen met Drenthe en Stellingwerf) tot de 15e eeuw genoemd?
24. Sluziger sportvereniging, genoemd naar mythologisch figuur
25. Registratieletters van Zwartsluizer vissersschepen
26. Het Meppelerdiep is een gekanaliseerde rivier. Hoe heette oorspronkelijk het riviertje, dat niet meer was dan een natuurlijk stroompje?
27. Drijvend eilandje dat ontstaat bij een verlandingsverloop.
28. Oud-directeur van NWH-busmaatschappij
29. Vroegere bakker in de Kerkstraat
30. Hiervan stonden er weleer tientallen op de Kranerweerd en rond het Meppelerdiep
31. Buurtschap tussen koorapen en schoapekuukies
32. Symbool van het chemisch element Fluor.
33. Beltiger muziekvereniging en gewezen Sluziger muziekvereniging
34. "Gewezen Sluziger scheepswerf"
35. Schrijver van 'Zwartsluis, een groot en deftig dorp', (zonder voorvoegsel 'van')
36. Aantal Rijksmonumenten in het Groot Lageland

1				5		31		4	2				25	28		50
3					44		33	4				1		57		
5				53		35					6			12		
7				11			8			55		36				
9				52		30				10	42			34		
11				45	38							12		20		13
13	10						43					14	48			
15					27			58					19			
16	46						37		17			54				40
18			21		39	2				19						51
20				43	21				29						7	
22			14				23		49					6		
24	3		54					25	28		26				15	
27			19			8	28	47					20			1
29		19			17		30				48			32	9	
31			23			20					22		56		32	26
33	24						57			34	19			18		
35					16		6					36	41			

58	5	12	2	42	23	21	1	17	40	9	13	50	46	56	8	4
25	49	19	36	22	37	27	55	39	7	20	32	51	29	33	47	24
31	26	30	54	38	18	35	28	57	6	15	44	11	3	41	34	45
52	16	48	14	53	10	43										

VOC-opvarenden uit Zwartsluis

De Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) is opgericht in 1602. De Compagnie krijgt van de Staten-Generaal een handelsmonopolie voor het gebied gelegen ten oosten van Kaap de Goede Hoop tot Kaap Hoorn. In twee eeuwen bouwt de onderneming een indrukwekkend handelsimperium op. In 1795 wordt de VOC opgeheven. Gedurende bijna 200 jaar van zijn bestaan zijn ongeveer 4700 schepen naar Azië uitgerust. Vanaf 1602 tot 1795 bevonden zich op de VOC-schepen ca 1.000.000 mensen. En, zo blijkt, ook Sluzigers hebben daar hun aandeel in gehad. Dat is terug te vinden in de personeels-administratie van de VOC.

In de scheepssoldijboeken zijn de personalia en salarisgegevens van alle betaalde opvarenden van elk VOC-schip genoteerd. De salarisrekening opent met de datum waarop het schip de rede verlaat. De rekening sluit met de uitbetaling, bij het einde van het dienstverband, van wat de opvarende of zijn rechthebbenden nog tegoed hebben van de VOC. Het Nationaal Archief heeft de soldijboeken geïndexeerd en gescand. De index is op internet doorzoekbaar. Ik heb de index doorzocht op de naam Zwartsluis (in verschillende schrijfwijzen). En dat levert meer dan 360 hits op. De namen van de opvarenden heb ik samengebracht in een database en vergeleken met DTB gegevens. In dit artikel presenteer ik enkele resultaten.

De eerste Sluziger die geregistreerd staat in voornoemde soldijboeken is Rembrant Gerrets, die in 1644 als bootsgezel (matroos) aanmonstert op het VOC-schip *Gouden Gans*. De laatste is Nanning Gerrits Hartsuijker, hij gaat in 1791 als onder(scheeps)timmerman aan boord van de *Unie* voor zijn reis naar Batavia.

In totaal nemen volgens de soldijboeken 263 Sluziger mannen dienst bij de VOC, de meesten voor één reis, maar sommigen ook 2, 3 of zelfs 4 keer. Van die mannen keert slechts 30 % terug. De rest overlijdt (160), komt om door het vergaan van het schip (13), wordt vermist (8), loopt weg (4), e.a. Een opvarende, Arend Jansz, wordt vermoord (1742). Takonius (Nicolaasz) Kleij, die als soldaat naar Indië is getrokken, krijgt na 12 jaar dienst (1719-1731) de doodstraf. Waarvoor blijft onduidelijk. Zijn broer Gerrit is beter af; hij vertrekt een paar jaar na zijn broer als timmerman aan boord van het VOC-schip *Huis de Vlotter* naar Batavia en komt in 1727 weer veilig terug in Amsterdam.

Veertig mannen overlijden onderweg aan boord en krijgen dus samen met de 13 mannen die bij schipbreuken zijn betrokken, een zeemansgraf. Claas Jacobse bijvoorbeeld. Nog geen week na zijn vertrek met VOC-schip *Pallas* vanuit fort Rammekens in Zeeland komt hij te overlijden (1766). Onder hen ook Hermanus (Frederiksz) Rikkinga¹, die in 1735 op 26 jarige leeftijd met het VOC-schip *Alblasserdam* voor de kust van China ten onder gaat.

Hendrik Hendriks Kikke komt in 1704 aan in Batavia en is een van de mannen die daar een nieuw leven opbouwt. In 1717 is hij "door zijn becomoete quetsure (...) komen te overlijden, nalatende een arme mixtiese vrouw en een doghter." Mixtiese betekent van gemengd Aziatisch-Europese afkomst.

De meeste mannen monstren aan als matroos of bosschieter. Een bosschieter is een ervaren matroos, ook belast met het afvuren van een kanon. Een enkeling heeft een wat hogere functie, bijvoorbeeld als kwartiermeester of provoost, o.a. verantwoordelijk voor ordehandhaving. Dat dat niet iedereen goed afgaat blijkt uit de aantekening bij het afmonstren van kwartiermeester Jan Hendrik Meijer (1788): 'onbekwaam'. Niet veel later monstert hij bij een andere VOC-Kamer weer aan, nu als matroos.

Maar weinigen maken echt carrière bij de VOC. Dat hangt natuurlijk samen met het grote aantal sterfgevallen en met het feit dat veel mannen het na één contract met de VOC wel voor gezien houden. Een uitzondering is Jan Hendrik Brillis (1708-1752). Hij begint zijn loopbaan bij de VOC, 26 jaar oud,

¹ In de VOC-administratie: Hermanus Rettingen

als bosshieter. In 1750 monstert hij voor de vierde keer aan, nu als bootsman. Eind 1752 overlijdt hij in het hospitaal op Kaap de Goede Hoop.

De minimumleeftijd aan boord van de schepen was dertien jaar, later is dat opgetrokken tot zestien.

Daar werd blijkbaar niet altijd de hand aan gehouden afgaande op de informatie over Warnar (Jans) van der Woude. Samen met zijn vader Jan Warnars van der Woude monstert hij op 12-09-1788 aan voor vertrek met het schip Demerary naar Batavia; vader Jan als kwartiermeester, zoon Warnar als 'jongen' (jonger dan 17 jaar, voor allerlei karweitjes aan boord). Warnar is dan nog geen 11 jaar oud. Vader noch zoon overleven het avontuur.

Als een opvarende is overleden, hebben de erfgenamen recht op zijn geld en goederen. Goederen zijn er meestal niet, maar een vordering op de VOC wegens niet uitbetaalde soldij komt regelmatig voor. De VOC draagt zorg voor de afhandeling, maar de erfgenamen moeten er wel zelf om vragen (halen dus, niet brengen). Soms levert die afhandeling voor genealogen interessante informatie. Bijvoorbeeld:

Arend Geerlink, monstert aan op het VOC-schip *Haarlem* op 08-01-1749, arriveert 19-09-1749 in Ceylon en overlijdt 09-04-1754.

Over de afwikkeling van de erfenis is het volgende terug te vinden:

Op 09-02-1756 wordt het tegoed betaald aan *'Hendrik Rijnders in huwelijk hebbende Marrigje Geerling zijn volle zuster, midsgaders aan Claaske Geerling, Hendrik Geerling en Bartelt Geerling zijn meerderj(arige) volle broeders en zusters, en nog dezelve Hendrik Rijnders en Hendrik Geerlig als gem(achtigde) van Hendrik Captijn in huwelijk hebbende Hilligje Geerlig zijn volle zuster en van Klaas Geerlig zijn meerderj(arige) volle broeder, te samen zijn enige erfgenamen...'* Hierdoor is met zekerheid is vast te stellen dat het gaat om Arend Geerlig (Kisteman), gedoopt 19-04-1726 te Zwartsluis, zoon van Geerlig Hendriks en Geertjen Peters.

Soms meldt de kerk zich als erfgenaam, zoals na het overlijden van Dirck Jansz (1716).

1723-18 maart f 90-6-12 bet(aald) aan Dirk Meekhof en Willem Vossendaal in qualiteit als diaconen tot Swartsluijs zijnde deselve erfgename uyt hoofde van alimentatie van de bovengesr(evene?) volgens attestatie door Daniël van Diest bedienaar des goddelijken woort tot Swartsluijs.....

Een tocht van Nederland naar Batavia met een tussenstop in Kaap de Goede Hoop neemt 8-10 maanden in beslag. Een reis van en naar Batavia neemt dus bijna 2 jaar in beslag. Batavia is het hoofdkwartier van de VOC in Azië, van

daaruit wordt handel gedreven met andere landen in Azië, zoals China, Japan, India, Ceylon. Sluzigers die langer dan 2 jaar als zeevarende in dienst waren hebben zeer waarschijnlijk ook deel genomen aan deze inter-Aziatische handel en zo veel van de wereld gezien.

Het salaris van het personeel bleef de hele VOC-periode gelijk. Een matroos en soldaat verdienden elk zo'n 108-132 gulden per jaar. Zijn eten en onderdak kreeg hij ook vergoed. Eenmaal terug in Nederland, met een mooi bedrag op zak, monstert een aantal mannen aan op het volgende schip; de huwelijksboot. Bijvoorbeeld Jan Luijtjens Blaaren (Blare), die eind 1712, twee maand na repatriëring, trouwt met Annigjen Hendriks Talen.

Bronnen:

<http://www.gahetna.nl>

www.vocsite.nl

De database met opvarenden van de VOC uit Zwartsluis vindt u op <https://historiezwartsluis.nl/historie/genealogie>

05012018

Alle Elbers

elbers.alle@hetnet.nl

Een spannend avontuur op de Zuiderzee

't Was nog in de tijd dat het leven iets rustiger verliep dan vandaag de dag. Er waren nog weinig vliegtuigen, auto's en motorschepen. De schippersstaking van 1918 was net achter de rug en overal kon men weer de statige gang waarnemen van schepen, voortgestuwd door bruine of witte zeilen. Eén van deze schepen was de 'Antonia Vegina', een staalijzeren klipper van 156 ton.

Schipper Willem Westerhuis was een bekwame en accurate schipper, al hield hij niet veel van 'vreemde' wateren. Zijn beide oudste zonen, Teele en Roelof, waren enkele jaren aan de wal geweest om wat te leren maar moesten daarna behoorlijk aanpakken. Westerhuis wist z'n jongens wel bezig te houden. Werk was er altijd, vooral in de strijd tegen roest en vuil.

Westerhuis en z'n vrouw waren op het water geboren en getogen en lieten zich op hun terrein geen knollen voor citroenen verkopen. De 'Antonia Vegina'

mocht onder zijns gelijken gezien worden, zowel wat het uiterlijk als wat de capaciteiten betreft. Voorál als het de ruimte had en de wind gunstig was. Onder de vele reizen nam Westerhuis ook eens een vracht aan te Rotterdam: 50 last blik, bestemming Kampen. Een 'puffertje' bracht hen naast de oceaanstomer. Al spoedig daalde van grote hoogte de éne hijs na de andere in het ruim. Na enkele uren was de 100 ton geladen. Het ruim was voor nog geen kwart vol en dus prachtig geballast.

Alras werden de zeilen gehesen. De Lek tot Vreeswijk en vandaar over Utrecht naar Amsterdam bracht weinig bijzonders. Tussen vele andere schepen werd onder Durgerdam geankerd. Het waaide hard uit het noordwesten. Men wachtte daar op beter weer om de oude Zuiderzee, die van inpolderingen en een Afsluitdijk toen nog niets wist, in diverse richtingen over te steken. De volgende dag was de wind nog weinig minder. Naar Kampen was de wind links van achteren. Teele en Roelof leek het bést om te varen. Voorzichtig werd vader Westerhuis gepolst, maar die maakte allerlei bezwaren. In tegenstelling daarmee begon hij echter met werkzaamheden, die geen enkele zin hadden wanneer er niet werd gevaren! Zijn beide bengels roken dat het de goede kant opging en waren zeer gewillig! Tenslotte bleek uit alles dat er toch gevaren zou worden. De zeilen werden gereefd, de onderkettingsgaten op het dek dichtgemaakt, de kleden over de luiken gedaan, de zeesleper aan de roeiboot gedaan, de riemen vastgebonden, enz. enz. Ondanks het feit dat al deze werkzaamheden ook door de andere schippers werden waargenomen, waren er toch géén volgelingen. Moeder (Antonia Vegina) Westerhuis deed intussen in de roef haar werk om te zorgen dat er straks, door het slingeren, geen brokken zouden komen. Ze wist wat haar te wachten stond! Tenslotte, en dat vonden de jongens altijd griezelig, werden de beide roefdeuren tot op een kwart hoogte met zeildoek dichtgespijkerd. Dit voor het achteroverkomende zeewater. Moeder Westerhuis en haar twee kinderen zaten dus opgesloten. En toen begon het! Het zeil werd gedeeltelijk gehesen, de fok geheel en het anker werd gelicht. Teele hield de fok te loefert vast en het schip richtte de steven naar zee. Daarna vielen de zeilen vol. De fok kwam met een harde slag in lij, de nok werd opgedraaid en de schoot gevierd. Nadat er wat vaart in het schip was gekomen richtte het zich weer op uit de flinke overhelling en stak enkele ogenblikken later de kop in zee. Ze zeilden, en nu gingen de beide knapen alras een toontje lager zingen. Dat was eigenlijk laf, want het hield in, dat, nu ze vader Westerhuis overstag gehaald hadden, ze hem direct weer de volle verantwoordelijkheid op de schouders legden. Westerhuis hield met vaste hand de helmstok in zijn stevige knuisten. Zijn voeten stonden schuin tegen de latten van de stuurplank, maar ondanks dit alles kon hij het zonder stuurtoew toch niet af. Het was Teele en Roelof eigenlijk tegengevallen dat geen enkele

schip hun voorbeeld had gevolgd. Van bravoure was al geen sprake meer; ze werden en waren zeer gewillig. Toen Westerhuis zelf het schip nog eens wilde rondlopen, hielden ze samen het roer. Voor het ronde patrijsraampje tussen de beide deuren stond het kompas, waarvan de trillende naald de koers aangaf. Intussen waren ze Pampus gepasseerd en begonnen de golven toe te nemen in hoogte en kracht. Een machtig gezicht, maar dat veel vroeg van de stuurman. En de jonge schippertjes zagen er het machtige niet van. Ze schatten alleen maar de kracht van zo'n aanrollende golf en de allergrootsten gaven hen veel zorg, ook omdat ze voelden dat zij hun vader eigenlijk overgehaald hadden deze wind te trotseren. Westerhuis' gezicht stond bezorgd. Zijn blik ging naar de vleugel, naar voren en naar achteren en naar de voortjagende wolken. Maar de 'Antonia Vegina' hield koers, een brede streep schuim achterlatend in het onrustige zeewater. Het dikke kokostouw van de roeiboot stond gespannen als een snaar; de boot zelf stond met de kop hoog boven z'n element. En ze wisten het alle drie dat, als het fout zou gaan met schip, dit bootje in laatste instantie hun redding zou moeten zijn. Ze wisten echter ook alle drie vanwaar hun hulp moest komen. Maar ondanks de angst en het zuchten van de beide jongens (of vader ook bang was, wisten ze niet, want dat is zo'n stoere kerel!), begon de wind niet af te nemen; integendeel! Ze hadden weleens meer geslingerd, maar zoals nu nog nooit. De top van de mast vloog meermalen zó hard met de wind mee naar de lijzijde, dat de vleugel recht tegen de wind instond en bij de oprichting van het schip langs de andere kant weer in normale stand kwam. Het was een vreemd en angstaanjagend gezicht, zelfs voor schippersjongens. Dan waren er momenten dat de loefwanten angstig slapelingen en een ogenblik later werden ze dan weer met een ruk snaarstrak gespannen. De dikke stalen kabels tjoekten daarbij als een vioolsnaar. Als een strengetje van één want het zou gebeven, ging de hele tuigage buitenboord. Maar op een gegeven moment bemerkten de jongens door vleugel en kompas dat, zonder erover te praten, de koers gewijzigd was. Er werd meer vóór de wind afgehouden, zodat wind en water minder kracht op het schip konden uitoefenen. De jongens troostten zich ermee, dat hun vader nog niet over teruggaan dacht, want dat zou toch ook nog kunnen. Als ze doorgingen en als ze het redden, zouden ze er de reis meteen bijna hebben opzitten en zou het leed ook spoedig weer geleden zijn. Het schip liep zeker 15 tot 17 km. (knopen? Red.)

Moeder keek zo nu en dan eens over het kompas heen door het raampje. Ze kon dan het gezicht van haar man zien. De jongens letten er niet op of vader haar soms bemoedigend toeknikte. Dat zou ook wel niet, want vader was geneigd moeijikheden zwaar op te nemen. Maar ze wisten wel dat moeder aanhoudend zou bidden. Hoevele malen hadden ze haar niet aangetroffen met gebogen knieën, ook wanneer er helemaal geen gevaar was.

De wind bleef gieren door de draden, de zeilen stonden als een plank. Elke tjoemp van de zich spannende wantstang voelden ze mee en slechts met de grootste krachtsinspanning kon het oploeven worden voorkomen. Om te voorkomen dat ze te veel aan lagerwal zouden geraken, werd op een gegeven moment de koers gewijzigd. Westerhuis liet het schip oploeven tot de koers tussen Enkhuizen en Stavoren lag. De zeilschot werd met moeite een groot stuk ingedraaid. Westerhuis en zijn vrouw hielden hun hart vast toen de beide jongens naar voren moesten om de fokkenschoot door te halen, maar het ging goed. Nadat er zo een paar uur gevaren was, werd er weer sterk afgehouden en werden de schoten gevierd, zodat ze met de wind schuinachter tussen Harderwijk en Kampen koersten. Meermalen sloegen de achteropkomende rollers over het achterdek en daar zagen de jongens dat het dichtmaken van de deuren geen onnodige maatregel was. Na een uurtje zo gekoerst te hebben, loefde Westerhuis weer op. Het bleek op het juiste ogenblik te zijn geweest, want tot aller blijdschap doemde recht voor hen het eiland Schokland op. Dat was de veilige ankerplaats aan de andere zijde van de Zuiderzee. De ingang van de Ketel kwam al gauw in zicht, maar hoe verleidelijk ook, Westerhuis durfde er toch niet binnen te gaan. Het was té woest voor de smalle Ketelingang. Teele en Roelof waren wel zo verstandig om niets meer te zeggen. Nog enkele ogenblikken, toen gingen de zeilen neer, het anker viel en de roefdeuren werden opengemaakt. Het leed was geleden! Moeder Westerhuis zorgde voor eten en drinken, want daar was de hele dag nog niet van gekomen. Er was een dankbare stemming. Intussen nam de wind af maar liep tevens breder, zodat het toen bijna recht de Ketel uitwaaide. Westerhuis ging eens poolhoogte nemen en het duurde niet lang of de zeilen werden weer gehezen, het anker werd gelicht en vóór de wind ging het op de Ketelmond aan en zagen ze een vissersschuit aan lagerwal raken. Met hem was het afgelopen. Het ging erom spannen of de 'Antonia Vegina' het zou halen. Op het laatste ogenblik werd de grote kluifklok er nog bijgezet. De hals van het zeil werd strak aangedraaid. De reven waren al lang uit en zo stond het schip onder volle tuigage. De schoten werden scherp aangehaald, de druk werd door een korte koerswijziging van het zwaard genomen en met een haak werd het bijna loodrecht naar beneden geduwd. En toen Westerhuis de steven van zijn klipper in het Keteldiep stak was alles gedaan wat gedaan kon worden. Met vaardige hand hield hij het roer in de opperwal vast. Ze passeerden de IJsselbrug en meerden af op de losplaats in Kampen. De reis was volbracht.

Het bovenstaande verhaal diepte ik op uit het familiearchief. Omstreeks het jaar 1920 werd het geplaatst in een regionaal dagblad.

A.V. Estié-Westerhuis

De **Sluziger Kroniek** is het verenigingsorgaan van de **Historische Vereniging Zwartsluis**. Het verschijnt in de regel driemaal per jaar: in april, september en december. De redactie ontvangt graag kopij voor het blad van of via leden van de vereniging; in te zenden naar het correspondentieadres of het e-mailadres van de vereniging (zie onder).

Bestuur van de vereniging: Cees Berens, *voorzitter*
Geke Francoise, *secretaris*
Martin Schuite, *penningmeester*
Jan Schraa, *ledenadministratie*
Thijs Oosterhof, *archiefbeheer + redactie Sluziger Kroniek*

Ereleden: Z. Dekker-Schurink
J. Ridderinkhof

Correspondentieadres: Historische Vereniging Zwartsluis
Handelskade 25
8064 DV Zwartsluis

Email: info@historiezwartsluis.nl

Website: www.historiezwartsluis.nl

Contributie: € 15,- per jaar
€ 17,50 per jaar voor buitenleden

Bankrekening: IBAN: NL91 SNSB 0940 9022 06
BIC: SNSBNL2A SNS BANK NV
T.n.v. Penningmeester HV Zwartsluis
Tel. nr. Penningmeester 038 3866228

De penningmeester verzoekt u bij het overmaken van de contributie ook uw adresgegevens te vermelden.

Verantwoordelijkheid Kroniek

Aan de artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed. Door de redactie wordt geen enkele aansprakelijkheid aanvaard omtrent onjuistheden en/of fouten in door derden aangeleverde artikelen. Zij behoudt zich het recht voor artikelen zonder opgave van redenen in te korten of tekstuele wijzigingen aan te brengen.

Het overnemen van welk deel ook van de inhoud van de Kroniek of van foto's is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

